

Lühendatud ülevaade Tartu rahvaasemike kongressi käremeelse poole otsustest, mida paljudes valdades hakati omakorda rahvakoosolekutel arutama ja mõneti ka ellu viima

Vägivallavalitsuse vastu tuleb võidelda. Selleks:

1. Seada sisse revolutsiooniline omavalitsus maal ja linnas.
2. Senise valitsuse asutusi ja ametnikke tuleb boikoteerida.
3. Õlle- ja viinavabrikute ning -poodide tegevus tuleb sunduslikult lõpetada.
4. Sõjaväeteenistust tuleb boikoteerida (nekrutid jäägu koju).
5. Pankadest ja riigihoiukassast tuleb raha välja võtta.
6. Kõik maksud tuleb maksmata jätta.
7. Tuleb sisse seada rahva valitud kohtud.
8. Käesoleva tagamiseks tuleb rahvale sõjariistad anda.
9. Üleriiklikku poliitilist streiki, kui see peaks tekkima, tuleb toetada.
10. Poliitilised kannatajad tuleb vabastada.
11. Sõjaseadus, sõjakohtud, surmanuhtlus jms administratiivne omavoli tuleb lõpetada.
12. Terve sõjavägi tuleb lahti lasta ja nende sõjariistad rahvale anda.
13. Võitlust tuleb pidada seni, kuni asutajakogu üleüldise, üheõigusliku, salajase jne valimisviisi järgi kokku on kutsutud.
14. Tuleb nõuda, et Venemaal seataks sisse demokraatlik vabariik.

PS. Agraarküsimuses jõuti otsusele, et kogu maa, nagu muudki „tarbeasjade valmistuse abinõud“, peab terve seltskonna ühiseks omaduseks saama.

28. november – Tsaari ukaasiga asutatakse Balti provintssides kindralkubermang „korra kiiremaks jaluleseadmiseks“ – tsiviilvõim allutatakse sõjaväevõimule.

27.–29. november – Tartus toimub ülemaaline rahvaasemike kongress, mis lõheneb kaheks. Mõõdukama poole eesotsas on Jaan Tõnisson ja käredama poole eesotsas Jaan Teemant; Velise saadikud jäävad Teemanti poolele.

Kahe poole erinevuse üks näide: mõõdukate arvates tuleks talurahvale maad anda riigi- või ka kirikute maadest, jättes eramõisad esialgu kõrvale, aga käremeelsed tahavad kohe mõisamaade kallale minna.

31. november – Velisel (järgmistel päevadel ka mujal lähikonnas) peab rahvast valgustava kõne Friedebert Mihkelson (Tuglas), kes on tulnud Tartust koos Velise rahvaasemikega.

DETSEMBER

Detsember – Ellu viies Tartu rahvaasemike kongressi käremeelsema poole otsuseid, hakatakse muu hulgas umbes sajas vallas (Eesti alal tol ajal 365 valda) ka kohalikke omavalitsusi muutma või välja vahetama.

Neist umbes neljakümnes moodustatakse alternatiivsed omavalitsusüksused, n-ö revolutsioonilised komiteed, mida nimetatakse eri moodi, mõnel pool ka vabariigiks.

1. detsember – Tuleb välja uus Riigiduuma valimise seadus, kus valimisõigus on ka alamrahval ja vähemusrahvustel.

4. detsember – tsaar määrab Balti-maade ajutiseks kindralkuberneriks kindralleitnant Vassili Sollogubi.

7. detsember – Tallinnas tuleb erakorraliselt kokku maapäev, kus otsustatakse saata kõigile vallavalitsustele kutse: vallavanemad tulgu Paidesse koos rüü-

telkonna esindajatega nõu pidama, kuidas maaomavalitsuse küsimust lahendada. Vallavalitsused kutsele ei reageeri.

9. detsember – Tallinnas algab üldstreik, raudteeliiklus seisab, linn on pimeduses.

10. detsember – Eestimaa asekuuberner Giers kuulutab Tallinnas ja Harjumaal välja sõjaseisukorra: algavad massilised vahistamised, keelatakse koosolekud, suletakse ajalehed Teataja, Uus Aeg ja Eesti Postimees.

KAHEKSA NÄDALAT KESTNUD
VABADUSEAJA LÕPP

11. detsember – Tallinna, Estoniasse on kaheks päevaks kokku kutsutud Põhja-Eesti valdade saadikud, et arutada, kuidas korraldada kubermangus omavalitsust, kuid sõjaseisukorras tuleb koosolek pidada salaja Volta vabriku keldris; ühinevad linna sotsiaaldemokraadid, mõned oraatorid kutsuvad üles mõisaid põletama. Koosoleku katkestab politsei haarang. Velise saadikutel õnnestub põgeneda, Vigala valla ainus saadik on jätnud koosolekule sõitmata.

12. detsember – Tallinnast läheb hommikul sadakond relvastatud töölist ja maatameest maapiirkondadesse, kus koos mõisatöölise ja talupoegadega hakatakse põletama ja rüüstama mõisaid.

- Samal päeval ähvardab kindralkuberner Sollogub avalikus teadaandes terved eesti vallad põhjakubermangudesse välja saata ja tuua nende asemele sisekubermangudest uued elanikud, see tähendab venelased.

Ajavahemikul 12.–20. detsember rüüstavad ja põletavad linna- ja maameeste salgad Eestis täielikult või osaliselt 160 mõisat (20% eramõisate üldarvust) ja 40 viinavabrikut.

13. detsember – Vigala vallavolikogu arutab, et vallal tuleks organiseerida omakaitse ja hankida selleks ka relvi. Mõni päev hiljem arutatakse sama Lihulas ja mujal. Mõisnikud on tellimas aga Peterburist sõjaväge, et rahutuste ajal julgeolekut tagada.

- Samal päeval jõuavad linnamehed Harjumaal Raplasse, koos kohalikega rüüstatakse kroonuviinapood, mitu ametiruumi. Samal päeval ja järgmisel kannatavad ümbruskonna mõisad – Alu (ei põletatud, ent on tulevahetus tragunitega), Hagudi, Valtu (15. detsembril ka Järvakandi jt). Kui Rapla kihelkonnal ring peal, jaguneb linnameeste seltskond kolmeks, üks neist suundub Läänemaale.

14. detsember – Märjamaal on riigiametnikud paanikas.

- Harjumaalt tulnud teadete peale lahkuvad mõisnikud järjest oma mõisatest, jättes sinna end esindama valitsejad. Põgenejad on ka politseiülemused ja uräädnikud (politseinikud).

- Velise rahvas koguneb Ivan Pauluse korraldusel koos relvadega apostliku usu koolimajja. Mehed jaotuvad kahte salka – ühed suunduvad Valgu mõisa, teised Päärdu mõisa poole. Siht on mõisad üle võtta ja kroonuviinapoed sulgeda. Ivan Paulus jääb üldjuhina koolimajja.

- Sama päeva õhtul süüdatakse Valgu mõisa härrastemaja; Velise mõisast konfiskeeritakse relvi ja raha; suletakse Manni õllekõrts; lõhutakse Velise härrastemaja sisemus.

See liikumine väljub peagi kontrolli alt. Et midagi päästa, nimetab Ivan Paulus mõisatesse (nt Valgu mõisas) ka ülemvalitsejaid, kes kohapeal olukorral silma peal hoiaks.